

Լուինի Միլանու իր Փոխման նկարին մէջ⁽¹²⁾ անոնցմէ դրած է՝ վերեւ՝ երկու Հրեշտակներ բերանին փողերով. երկու ուրիշներ ալ՝ վարը՝ վին կը նուագեն: Ռափայէլ Թաղաղարդ Տիրուհւոյն նկարին մէջ⁽¹³⁾ կը տարածէ զանոնք մէկ գծի վրայ՝ կանգուն՝ ամպերուն մէջ. երկուքը՝ մեծ ջութակով, մէկը՝ տաւիղով, միւսն ալ թմբիկով:

Այս կերպը ուրիշէ մը կանխուած է՝ բաղմամբիւ Հրեշտակներու խաղով մը, որոնք դահին շուրջ կարգադրուած են, այսինքն անոր երկու կողմերն ու ստորոտը, կաղմելով խումբեր նուագածուններու եւ խումբեր առնթերակներու Անճելիքոյի կիրարկածին նման: Ֆիրենցէի Թաղաղարու թեան պատկերին մէջ⁽¹⁴⁾՝ վերը՝ երկար փողեր, կարճ փողեր, սրինգներ եւ վիններ կը նուագեն. իսկ վարը՝ չորս Հրեշտակները՝ տաւիղ եւ երգեհոն: Լուվրի նկարին մէջ միմիայն երկու դասերը՝ վերը՝ դահին երկու կողմերը կը նուագեն զանազան փողեր ու վիններ. Ս. Մարկոսի գանձանք-կարին (pala) մէջ⁽¹⁵⁾ նուագածունները չորսի կը վերածուին, երկուքը սրինգով եւ երկուքը վինով, վասն զի միւս Հրեշտակները՝ զանազան պաշտօններով զբաղած են:

1400ի կամ 1500ի պատկերներուն մէջ սովորութիւն եղած է զենել՝ նուագարաններ զարնելու դիրքով՝ մէկ կամ աւելի Հրեշտակներ խառնախմբով վրայ այն դահոյքին՝ որու վրայ բաղմած կը ներկայանայ «Տիրամայրը գրկած իր մանուկը»: Սակայն այս զուարթութեան ու բանաստեղծութեան երեւումը կը տկարացնէ 1300ի մէջ՝ նոյնօրինակ որմանկարուած կամ նկարուած պատկերներու լուրջ դիրքը, ուր հազիւ ան կը դառնուի, օրինակի համար Պեռնարտոյ Տատարի վեհութիւնը Ֆիրենցէի Ufficioին մէջ:

Կը դիտենք վերածնութեան պատկերներու օրինակները: Միակ հրեշտակիկը ձիամպելլինոյի⁽¹⁶⁾ եւ Լանինոյի⁽¹⁷⁾ կը նուագէ մեծ ջութակ: Այլիկէ Վիվարինիի հրեշտակիկը⁽¹⁸⁾, ինչպէս նաեւ Մարքոյ Մարցիալէի⁽¹⁹⁾, Ֆրա Պարթոլոմէոյ տելլա

Փորթայի⁽²⁰⁾ եւ Լուինիինը⁽²¹⁾ կը նուագէ վին. ընդհակառակն Ռոմանինոյինը⁽²²⁾ կը նուագէ թմբիկ, իսկ Կառլոտէնցիոյ Ֆերրարիի Հրեշտակը՝ տաւիղ⁽²³⁾:

Անճելիքոյ կ'ախորժի կրկնակ խումբը⁽²⁴⁾, որ երգեհոնը մէկուն կու տայ, վինն ալ՝ միւսին: Ծիան Պաթթիսթա Չիմա⁽²⁵⁾ եւ Պարթոլոմէոյ Մոնթանիա⁽²⁶⁾ կը սիրեն վինը աջակողմեան Հրեշտակին յանձնել, մեծ ջութակն ալ՝ ձախակողմեանին:

Ճիրտլամոյ տաի Լիպրի կը նախընտրէ երբեակ խումբը. կեդրոնի Հրեշտակը կ'երգէ խաղաղուած դրբի մը վրայէն, միւս երկուքն ալ՝ անոր կ'ընկերակցին վիններով⁽²⁷⁾:

Պարթոլոմէոյ Մոնթանիա եւս մեղի կու տայ երբեակ խումբի մը օրինակը. Հրեշտակները զետեղուած են բրդածեւ. դադաթինը՝ մեծ ջութակ կը նուագէ, ստորին երկուքն ալ՝ վին:

Ժամանակը հետզհետէ կը բաղմացնէ 4-է աւելի նուագածուններու թիւը, նուագախումբի (= concerto) զաղափարը զարգացնելու աստիճան: Լորենցոյ Վենեցիանոյի մէջ կը տեսնենք դեռ քառեակի խումբը. երկուքը կանգուն են ու բերանին սրինգով, միւս երկուքը՝ նստած՝ դահուն պատուանդանին վրայ՝ վեր բռնած են երգեհոնին ստեղնաշարն ու եղէգները. բայց Կուլտոյ Ռէնիի մէջ⁽²⁸⁾ արդէն նուագախումբի հասած է, ուր աւելցած են ծանօթ

(12) Սան Մաուրիցիոյ:

(13) Վատիկանեան Պատկերասրահ:

(14) Ufficio:

(15) Ի Ֆիրենցէ:

(16) Ս. Ջաքարիա, Վենետիկ:

(17) Թանգարան Քոլդի:

(18) Ս. Փրկիչ, Վենետիկ:

(19) Ազգային Թանգարան Լոնտրայի:

(20) Մայր եկեղեցի Լուքաի:

(21) Պրեթա, Միլան:

(22) Քաղաքական Թանգարան Փատուայի:

(23) Պատկերասրահ Թորինոյի:

(24) Նիւ Եորք:

(25) Թանգարան Վենետիկ:

(26) Սանդա Մարիա Ին Վանցոյ, Փատուա:

(27) Ազգային Թանգարան Լոնտրայի եւ Ս.

Գէորդ Վենետիկ:

(28) Ս. Գրիգոր, Հոմ:

նուագարաններուն վրայ փողերը եւ ջութակները:

Նաեւ Սուրբերը պատիւ ունին երկնային նուագածու Հրեշտակներէն փառաւորութիւն գտնել: Ֆիլիփինոյի նկարին մէջ⁽²⁹⁾ Ս. Ֆրանչեսքոյ տ'Ասսիզի՝ զբաղած խաչելութեան խոկումով՝ երկուստեք չըջապատուած է հինգ Հրեշտակներէ, զրեթէ ամէնքն ալ յափշտակուած՝ զանազան նուագարաններու վրայ. Ակոսթինոյ տի

ներէ ընկերացած, որոնք կ'երգեն ու գործիք կը զարնեն, զրեթէ նուագահանգէս մը սարքելու պէս. այսպէս նկարած է զանիկա Սեպաստիանոյ Քոնքա: Եւ կամ նստած կը համաձայնեցնէ իր նախադաշնակը (clavicembalo) Հրեշտակի ջութակին հետ. ոտքերուն առջեւ դրուած են սրինգներ, ջութակներ, երաժշտական մատեաններ⁽³³⁾:

Գիտէ ամէն ոք Անճելիքոյի եռափեղ-

Giovanni Bellini
La Madonna degli Angeli

ՃԻՈՎԱՆՆԻ
ՊԵԼԼԻՆԻ
Հրեշտակներու
Տիրամայրը

Տուչչիոյի խորաքանդակին «Սուրբ Պերնարտինոյ փառքի մէջ»⁽³⁰⁾ պատուասիրուած է երկուստեք չորս Հրեշտակներու զոյգ խումբերէ, որոնք նուագահանգէս կը սարքեն փշողական գործիքներով: Ս. Կողմարտոյ տէլ Փորտէնոնէի գանձանքին մէջ⁽³¹⁾ երկու Հրեշտակիկներ զահին ոտքը կը նուագեն միասին մեծ ջութակ ու վին: Զիմա տի Քոնեւիանոյի նկարին մէջ⁽³²⁾ «Ս. Պետրոս վկայն զահու վրայ» զոհ եւ ուրախ է պատուանդանին ծունկը նստող զուարթնոյն վինին ձայնէն:

1700ին Ս. Զիլիլիան առջեւ, այլ Հրեշտակներ երգեհոնին առջեւ, այլ Հրեշտակ-

կեան նկարը (trittico) Տիրամայրն ու Մանուկը⁽³⁴⁾, որուն չըջանակը զարգարուած է տասը նուագածու եւ երկու երկրպագու Հրեշտակներէ. անոր զոյններու եւ արտայայտութեան փափկութիւնը՝ զեղեցկութեամբ կը գերազանցէ քան զուրիշներունը:

Ակնարկս է Մելոցցոյ տի Ֆորլիի նուա-

(29) Ազգային Թանգարան Լոնտրայի:

(30) Համանուն եկեղեցի, Փերուճիա:

(31) Մունիչիփիոյ տի Փորտենոնէ:

(32) Պրեթա, Միլան:

(33) Նկար Օրացիոյ ձենթիլեսքի:

(34) Ufficio Ֆիրենցէի:

գող Հրեշտակներու մասին⁽³⁵⁾, որոնք թէեւ գեղեցիկ՝ բայց Անճելիքոյի նկարածներէն քիչ հոգեւոր են: Նոյնը կ'ըսեմ նաեւ Տոնաթելլոյի պարողներուն նկարմամբ⁽³⁶⁾, որոնք թէպէտ թեւերով օժտւած են՝ սակայն կը նմանին հեթանոս գինիներու (genietti)․ ու կը պարեն անսանձ, ինչ որ պիտի չյարմարէին Արքայութեան Հրեշտակներուն: Կ'ակնարկեմ նաեւ Ճիւղեփիէ Չեղարիի այն նկարները⁽³⁷⁾, ուր անոնք ձեռք ձեռքի տուած կը պարեն՝ ինչպէս շուրջպարի մէջ:

Վերոյիշեալ շողացայտները (gloria) առարկայ ունեցան նախ զԱստուած, ապա Սուրբերը: Անկէ գեղեցիկ օրինակ մը տուաւ 1500եան արուեստագէտ մը Կառտենցիոյ Ֆերրարի՝ Սարոննոյի Սրբավայրին գմբեթին մէջ տամկանկարելով Հօր Աստուծոյ փառքը: Սփռուած են Անոր կեդրոնեան ղիմագիծին շուրջ՝ դէպի վար՝ չորս պարունակներ Հրեշտակներու, առաջիններուն մէջ՝ տղայ, երկրորդներուն մէջ՝ չափահաս․ անոնք՝ երկրպագութեան, ասոնք՝ երգի եւ նուագածութեան հետ են: Վրան՝ երգիչ խումբերը զրուած են, վարը՝ նուագածուները, ասոնք ալ իրենց կարգին կը միանան իրարու՝ ըստ իրենց գործածած նուագարաններու տեսակին, որոնք են բաղխողական, չփողական, կտողական (a pizzico) եւ փչողական: Եթէ վերի բոլորակին հրեշտակիկները գրեթէ պարի ուրթով մը գետեղուած ըլլային՝ անկէ ներդաշնակութիւն ձեռք պիտի բերուէր: Ամէն պարադայի մէջ, այս շողացայտը իր տեսակին մէջ ամէնէն գեղեցիկ արտայայտութիւնն է:

Ոչ թէ պարի համեստութիւնը՝ այլ միմիայն յղացումի ներդաշնակութիւնն է որ կը կանոնաւորէ Քորրեճիոյի գմբեթին մէջ⁽³⁸⁾ Հրեշտակներու կերպը․ անոնք ամպերու պարունակներուն մէջ Ս. Կուսի

վերելքին կ'ընկերեն երաժշտութեամբ սրինդներու, զալարափողերու (corni), ծնծղաներու, թաւջութակներու եւ ուրիշ նուագարաններու: Մոնթալփոյ, նուազ յանդուզն քան Քորրեճիոյ, կը նկարէ իր նուագածու եւ երգիչ Հրեշտակները Ս. Վիթթորէ Միլանու գմբեթին ձեղունազարդերուն (lacunari) մէջ: Երաժիշտ Հրեշտակներու ընդելուզումը կը ստեղծէ ներդաշնակ ճարտարապետութիւն մը, բայց կը վնասէ նուագախումբի ներդաշնակութեան, ինչ որ ձիովաննի Օտագցի⁽³⁹⁾ զանց կ'ընէ Ան. Յղութեան պատկերի շողացայտին մէջ, եւ անոր տեղ կը դնէ լարաւոր գործիներու, ինչպէս ջութակի եւ թաւջութակի զուգերգ մը, որ մեղի կը յիշեցնէ «սենեկի երաժշտութիւն», ոչ դահլիճի երաժշտութիւն:

Նուագող Հրեշտակներ չկան հետեւեալ գործերու շողացայտներուն մէջ՝ որոնք են. Պաչիչիոյի Յիսուսի անուան յաղթանակը⁽⁴⁰⁾, Թինթորեզիոյի արքայութիւնը⁽⁴¹⁾ Անտրէա Փոցցոյի Ս. Իգնատիոսի յաղթանակը⁽⁴²⁾, Թիէփոլոյի Ս. Տոմենիքոյի յաղթանակը⁽⁴³⁾, Թիէփոլոյի Լորետոյի Ս. Տան փոխադրութիւնը⁽⁴⁴⁾:

Թրգմ. Իտ. է. Հ. Ղ. Տ.

ձ. ՊԵՂՆԻՍԻ

(35) Վատիկանեան Պատկերասրահ:

(36) Մայր եկեղեցի Ֆրէնցէի:

(37) Ազգային Թանգարան Նափոլի:

(38) Մայր եկեղեցի Փարմայի:

(39) Սանդա Մարիա տէլ'Օրթոյ, Հռոմ:

(40) Համանուն եկեղեցի, Հռոմ:

(41) Դքսական Պալատ, Վենետիկ:

(42) Համանուն եկեղեցի, Հռոմ:

(43) Յիսուսեանց եկեղեցի, Վենետիկ:

(44) Սքալցիներու եկեղեցի, Վենետիկ: - (Գեւորհազակ պատկերահանիս այդ գործը մեծ պատերազմի ժամանակ թշնամի ռումբի մը զոհ եղաւ․ անոր փոխանակեց հոն իտալ. ակադեմիական էթթորէ Թիթոյի մէկ յատուկ նկարը, որ կը ներկայացնէ «Ս. Կուսին Աստուածամայրութեան յաղթանակը» - Եփեսոսի Ս. Ժողով: - Մանօք. Հ. Ղ. Տ.):

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Ր ուղիէն երթալ՝ ձիւնէն առաջնորդուած,
Որպէս զի ակը պատասխան տայ հոգիին.
Վերագտնել մանուկ երկիրը կորսուած
Իր անսահման գանձերուն հետ բերեղային:

Փորձել խորհուրդը բառերուն ի՛նչ աղօթքի
Պարզութիւնով կամ երազի վիշապաթեւ
Սպասումին մէջ ունենալ սիրտ մը ոսկի,
Որուն կայծերը սիրոյ բոցն են յարատեւ:

Եւ Աղբիւրէն որ ճշմարիտ կեանքի ժայռէն
Պիտի բըխի, տանիլ սափորը հոգեղէն
Տենչանքներուն՝ առանց բընաւ յադենալու.

Եւ ծարաւի՛ վերադառնալ նոյն իսկ մահուան
Կարօտը բա՛ց ճերմակ թեւին պէս նաւերու,
Որ երկընքի պարտէզներուն կը մօտենան:

ԱՐՄԵՆ ԵՐԿԱԹ